

politikáról szólnak. Ha azokat is kézbe veszik, megismerkedhetnek a kereszténydemokrácia sokszínűségével, szociális elkötelezettségével és azzal, hogy a modern kor politikai kihívásai és a kereszténydemokrácia léte/létezése között nincs ellentmondás. Az utóbbi igyekszik megfelelni az előbbinek, ahogy az évtizedekkel korábban is tapasztalható volt.

Szakály Sándor

Irodalmi és történelmi sorsfordulók Salamon Konrád: A harmadik úton. Magyar Napló, 2011.

A gyűjtemény címe rokon Salamon korábbi szaktanulmányáival, amely a népi mozgalom 1938 és 1944 közötti történetét dolgozta föl (*A harmadik út kísérlete*, 1989). Új könyvében is több tanulmány foglalkozik a népi-falukutató mozgalom történetével és eszmeiségével. Ezeket *A népi gondolkörben* címen fogja össze. A népiség mibenléte fölött töprengve Kodály Zoltán nyomán megállapítja, hogy a népiség fel akarta számolni kelet-közép-európai megkésettységünket és meg akarta teremteni az egységes nemzeti műveltséget. „[...] egy érzésben találkozhatik az egyszerű pásztor a nemzet bármely nagyjával, ahol mind a kettő csak ember és annyit ér, amennyire ember” – idézi Kodályt, aki eszerint a népiségben olyan nemzetszervező erőt látott, amely egészében demokratikus indíttatású. Nem meglepő, hogy az 1934–1944 között megjelenő Magyar Út, amely a népi mozgalomhoz közel álló hetilap volt, a népiséget és az európaiságot együttlátó bartóki-kodályi művészetet a korszak elé példának állította.

A szerző egyik tanulmánya Németh László minőség-szocializmusát vizsgálja, amely több mint a marxista szocializmus pusztá tagadása, mert olyan szocializmust ajánl, amelyik nem – „a XIX. század önhittségi tébolyában született” – marxizmus, vagyis harmadik utat.

A népi-falukutató mozgalom szellemisége sok mindenben Szabó Dezsőtől származott. Salamon áttekinti az 1920-as évek elején kialakuló Szabó Dezső-i gondolatvilágot, és úgy látja: Szabó Dezső végül is az önkormányzatiságra épülő népképviselőket, az életképes parasztgazdaságot eredményező földosztást látja a legfontosabb társadalmi-politikai feladatnak. A kommunizmust nem emberi, hanem tisztán racionális észrendszernek tartó Szabó Dezső nézeteire is kitér a tanulmányíró. Külön tanulmány foglalkozik a népi mozgalomhoz eleinte nagy reményeket fűző Teleki Pállal, aki jóllehet más úton járt, de (mondhatni:) beszélő viszonyban maradt a népi-falukutató mozgalommal. A sokszor emlegetett népi és urbánus társadalmi-politikai táborkapcsán másokról is (így Veres Péterrel) olvashatni a népi moz-

galom és a harmadik út kérdései kapcsán. „[...] a népiek is korszerű, urbanizált Magyarországot akartak, és az urbánusok is a nép felemelkedéséért küzdöttek. Igaz, ezt az egykori résztvevők többsége sem ismerte el a másiktól” (azaz a nemzeti demokraták a radikális demokratákról) – mondja a szerző, majd elemzi a szellemi frontokat. Az 1930-as évekbeli ún. népi gondolat három fő vonása: a nemzeti eszmények, hagyományok tisztelete, az emberi és polgári szabadságjogok érvényülése és a társadalmi (szociális) igazságosság megvalósítása. 1945 után a kommunista diktatúra idején természetesen minderről szó sem lehetett, az 1956. évi forradalom vérbe fojtása után sem, és a szovjet hódoltság további évtizedei alatt sem.

Könyve *Történelem és politika* című második részében a tudós szerző 1917–18-as orosz eseményekkel és a kevésbé azokat követő 1918–19-es magyarországiakkal kapcsolatban rámutat, hogy a kommunisták (a bolsevikok) hatalomátvétele nem tartható forradalomnak; hiszen a forradalom valamely korábbi, többnyire részben zsarnoki rend megdöntését és ennek nyomán a társadalmi szabadság megteremtését jelenti. Ez történt az 1917. februári orosz, az 1918-as magyar öszirózsás forradalom során is. Az ezeket követő bolsevik, illetőleg kommunista hatalomátvételek révén viszont a forradalmak nyomán kibontakozó demokráciákat felszámolták, és helyettük totális diktatúrákat alakítottak ki – olvashatjuk. A polgári forradalomtól a bolsevik államcsínyig, illetőleg a *Forradalom, proletárdiktatúra, ellenforradalom* című fejezetekben. Megállapítja: a magyar öszirózsás forradalmat a tanácsköztársaság bukása után győzedelmeskedő ellenforradalom a kommunista diktatúra szálláscsinálója gyanánt értékelte. Ezért lett reformoktól idegenkedő, óvatoskodó a két háború közti időszak jellege, amelyet ellenforradalmi konzervativizmusnak tart a szerző. Innen eredeztethető, hogy a konzervativizmus általában a maradiság, a reakció vonásaival terhelődött a magyar társadalmi tudatban.

Hasznos közleményei a kötetnek az 1987-beli lakiteleki és az 1993-ból való kisújszállási felszólalásainak anyaga, ezek mutatják, mit és hogyan hasznosított a történész korábbi kutatásaiból az immár történelemmé váló rendszerváltozás körüli években; és az ugyancsak ennek az időszaknak máig megoldatlan társadalmi kérdéseiről szóló írás (1992-ből). Ebben a tárgyalásos forradalomnak nevezett változás eredményességét a magyar társadalom és a demokratikus intézmények közötti bizalmi viszony hiányának okaira mutat.

Salamon Konrád olvasói bizonnal megértik, hogy a magyarság ma is sorsfordító időben él, ebben az eligazodást és a helytállást segítheti a harmadik útra vágó eleink tapasztalatainak fölhasználása.

Büky László